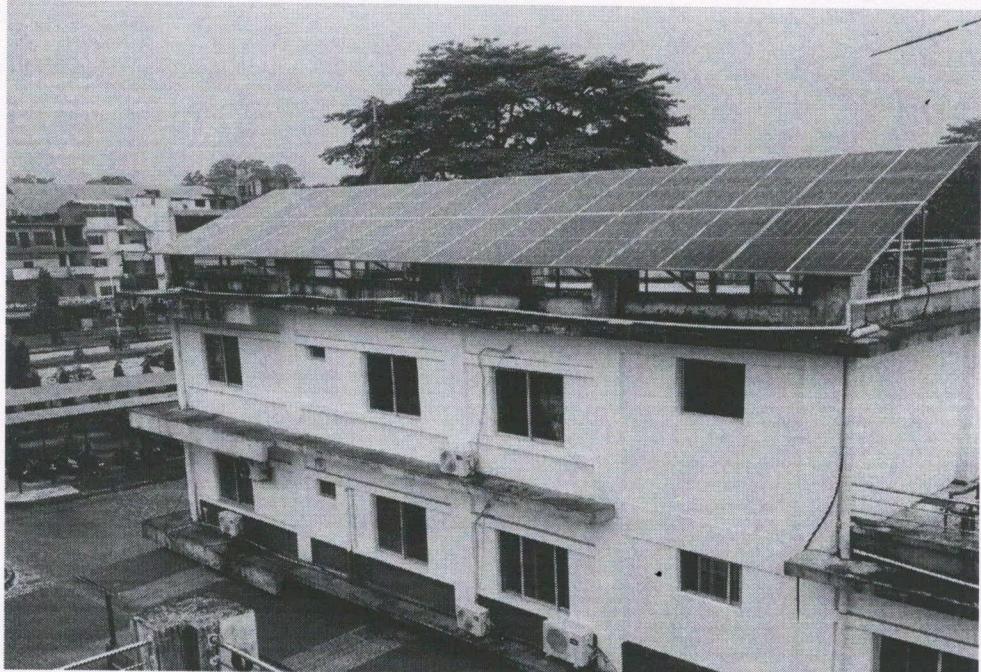

उज्यालो प्रदेश: लुम्बिनी प्रदेश

अवधारणा पत्र

१०८८/१९९१/२९
मा. वि. बहादुर राजा
मन्त्री

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
जुर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाइ मन्त्रालय
मुकाम: बुटवल, नेपाल

५८।

धन्यवाद।

१०८८/१९९१/२९
सचिव

विषय सूची

१. पृष्ठभूमि
२. ऊर्जाको विद्यमान अवस्था
३. विद्यमान समस्याहरु
४. उज्यालो प्रदेशको उद्देश्य
५. कार्यक्षेत्र
६. कार्य अवधि
७. कार्य जिम्मेवारी र दायित्व
८. ऊर्जालो प्रदेश अन्तर्गत पर्ने कार्यक्रमहरु
९. संस्थागत संरचना
१०. वजेट व्यवस्थापन
११. सम्भावित चुनौतिहरु
१२. उज्यालो प्रदेश पछिको परिकल्पना

मा. विर बहादुर राणा
मंत्री

१२ + ००
सचिव

१५२
मार्च २०१०

ज्ञान परिवर्तन बहुदारु राजा
मन्त्री

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश संचार
जलश्रोत तथा सिंचाई संसाधन
मुकाम: बुटवल, नेपाल

१. पृष्ठभूमि:

प्रदेश सरकारको "सम्बद्ध लुम्बिनी: आत्मनिर्भर प्रदेश" भन्ने सोचका साथ संविधानको अनुसूची ४ वर्मोजिम नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम), रुपन्देही, कपिलवस्तु, पाल्पा, अर्घाखाँची, गुल्मी, रुकुम पुर्ब, रोल्पा, प्यूठान, दाङ, बाँके, बर्दिया गरी १२ जिल्लाहरूको प्रतिनिधित्व गर्दै लुम्बिनी प्रदेशको स्थापना भएको छ । प्रदेश सरकारको एक अंग यस ऊर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालयको मूल उदेश्य यस प्रदेशमा वसोवास गर्ने नागरिकहरूको आवश्यकतालाई पुरा गर्दै जनतालाई प्रदेश सरकार भएको अनुभुति दिलाउनु समेत रहेको छ । यसै सन्दर्भमा लुम्बिनी प्रदेशको ऊर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालयले चालु आ.व. ०७८/७९ देखि लुम्बिनी प्रदेश लाई उज्यालो प्रदेशको रूपमा रूपान्तरण गर्ने सोचका साथ आगामी ५ वर्ष भित्रमा प्रदेशलाई उज्यालो बनाउने अवधारणा तयार पारेको छ ।

विद्युतको पहुँच नपुगेका वस्ती तथा समुदायहरूको पहिचान गरी नेपाल विद्युत प्राधिकरणको सहकार्यमा आवश्यकतानुसार विद्युत लाईन विस्तार तथा योजनामा नपरेका स्थानहरूमा स्थानिय तह संगको समन्वयमा विद्युत पहुँचको सुनिश्चिता गरिनेछ । भौगोलिक कठिनाई वा तत्काल विद्युत लाईन विस्तार गर्न सम्भव नभएका स्थानहरूको ऊर्जा संकटलाई समाधान गर्न बैकल्पिक ऊर्जाको माध्यामवाट सौर्य मिनी ग्रिड अफ ग्रिड सोलार ब्याकप वा घरेलु सौर्य ऊर्जा (SHS) प्रणालीको जडान गरी उज्यालो लुम्बिनी प्रदेश कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

उज्यालो प्रदेश निर्माणका लागि तीनै तहका सरकार तथा विभिन्न ऊर्जा सम्बद्ध निकायहरू संग समन्वय तथा सहकार्य गरी ऊर्जाको उपयोग तथा पहुँचमा वृद्धि गराउनु का साथैविद्युतिय श्रोत र साधनहरूको अधिकतम प्रयोगका लागि पुराना प्रसारण लाईन तथा वितरण प्रणालिहरूको सुधार गरी ऊर्जा दक्षता कायम गर्दै ऊर्जा उत्पादन र खपतलाई नियमन गरी यसको सन्तुलन गराइनेछ । ऊर्जा क्षेत्रको विकासमा टेवा दिनका लागि निजी क्षेत्र संगको सहकार्यमा सौर्य विद्युतलघु तथा साना जलविद्युत आयोजनाहरूको सम्भाव्यता अध्ययन गरी निर्माण कार्य अघि बढाइनेछ ।

२. ऊर्जाको विद्यमान अवस्था:

१२ जिल्ला भएको यस लुम्बिनी प्रदेशमा ६ वटा पहाडी र ६ वटा तराई क्षेत्रका जिल्लाहरू रहेका छन् । भौगोलिक समस्याका कारण तराई क्षेत्रको तुलनामा पहाडी क्षेत्रका जिल्लाहरूमा विद्युतिकरण कम भएको पाईन्छ । ने. वि. प्रा. वाट प्राप्त तथ्यांकका आधारमा रोल्पा र पूर्वी रुकुममा सबै भन्दा कम विद्युतीकरण भएको देखिन्छ ।

४५४

४५५

सचिव

तालिका १: प्रदेशमा विद्युतीकरण तथा विद्युत उत्पादनको अवस्था

क्र. स.	जिल्ला	सम्पन्न विद्युतीकरण%	विद्युतीकरण हुन वाँकी%	जल विद्युत उत्पादन (मे. वा)	सौर्य विद्युत उत्पादन (मे. वा)	हाईट्रिड विद्युत उत्पादन (मे. वा)
१	नवलपरासी (व.सु.प)	८५.०८	१४.९२	१५	१.१	०
२	रुपन्देही	८७.४७	१२.५३	०	८.५	०
३	कपिलवस्तु	८१.१२	१८.८८	०	०	०
४	पाल्पा	७९.९०	२०.१०	१.७५	०	०.०२५
५	अर्घाखाँची	९०८१	९.९९	०	०	०
६	गुल्मी	७९.४०	२०.६०	७.४	०	०
७	रुकुम पूर्वी भाग	९१.२५	८८.७५	०	०	०
८	रोल्पा	४१.८६	५८.१४	०	०.०१७	०
९	प्यूठान	९०.५३	९.४७	१२.३	०	०
१०	दाङ्ग	८७.०७	१३.९२	०	०	०
११	बाँकि	८२.४८	१७.५२	०	०	०
१२	बर्दिया	९५.१८	४.९२	०	०	०
ठुला विद्युत:				३६.४५		
लघु तथा साना जलविद्युत:				२.७३		
जम्मा उत्पादन:				३९.१८	९.६१७	०.०२५

श्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण २०१७ र विद्युत विकास विभाग

तालिका २: प्रदेशभित्र निर्माणाधीन जलविद्युत आयोजनाहरू

क्र. स.	जिल्ला	स्थान	जल विद्युत (मे. वा)	सौर्य विद्युत (मे. वा)	कैफियत
१	नवलपरासी		०	५.०	
२	कपिलवस्तु		०	८.०	
३	पाल्पा	तिनाउखोला	०.७५	०	
४	अर्घाखाँची		०	०.९०५	
५	गुल्मी	जुम्दी र दराम खोला	९.०५	०	
६	रुकुम पूर्वी भाग	रुकुमगढ	५.०	०	
७	रोल्पा	धन्सी खोला	०.९५५	०	
८	दाङ्ग		०	३.०	
जम्मामेघा वाट:				१५.९९	

श्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण

तालिका ३: सर्वेक्षण अनुमति लिएका साना विद्युत आयोजनाहरू

२५८ *मुमुक्षु* *सचिव*

क्र.पं	जिल्ला	स्थान	जल विद्युत (मे. वा)	सौर्य विद्युत (मे. वा)	मा. विर कैफियत मन्त्री
१	नवलपरासी (व.सु.प.)			३	
२	कपिलवस्तु			२१.५	
३	पाल्पा	तिनाउखोला	३.४४		
४	गुल्मी	नेटा गुल्मी	२४.४०	०.९९	
५	रुकुम पूर्वी भाग	रुकुमगाढ	४.३७		
	रुकुम पूर्वी भाग	सिस्ने रुकुम	५.२५		
	रुकुम पूर्वी भाग	राङ्गसी रुकुम	४४.५२		
	रुकुम पूर्वी भाग	रान्मामेकोट रुकुम	४.३६		
	रुकुम पूर्वी भाग	शोभा रुकुम	२३.३१		
९	प्यूठान	झिमरुक	१.५०		
	प्यूठान	लुङ्ग प्यूठान	२.४२		
१०	दाङ		२३		
११	बाँके		२०	.	
१२	बर्दिया		२३		
जम्मामेघा वाट:			११३.५७	७८.४९	

श्रोत: विद्युत विकास विभाग NREP

तालिका ४: प्रदेशका सम्भावित ठूला जलविद्युत आयोजनाहरू

क्र. स.	जिल्ला	आयोजनाको नाम	जल विद्युत उत्पादन क्षमतामे. वाट	वर्तमान अवस्था	कैफियत
१	कपिलवस्तु	रासी कपिलवस्तु डाईभर्सन	४५		
२	पाल्पा	काली गण्डकी	८७०		जलाशययुक्त
	पाल्पा	काली गण्डकी तिनाउ डाईभर्सन	१०८	DPRवनाउने क्रममा	
३	गुल्मी	रिडी खोला	९७		जलाशययुक्त
	गुल्मी	तल्लो वडीगाड	३८०		जलाशययुक्त
४	रुकुम पूर्वी भाग	उत्तर गंगा	६००		जलाशययुक्त
५	रोल्पा	माडी	२५३		जलाशययुक्त
६	प्यूठान	नौमुरे	२४५	DPRवनाउने क्रममा	जलाशययुक्त
	प्यूठान	अपर झिमरुक	१००		जलाशययुक्त
	प्यूठान	तल्लो झिमरुक	१४३		जलाशययुक्त
७	दाङ	माडी दाङ डाईभर्सन	८६		
८	बर्दिया	भेरी बबई डाईभर्सन	४८	निर्माणाधिन	
जम्मामेघा वाट:			२९७५		

५८८

संग्रह

संग्रह

५-११२
नामिति बहादुर राणी

श्रोत: नेपाल विद्युत प्राधिकरण

द्रूला जलविद्युत आयोजनाको निर्माण गरी करिब ३००० मेघावाट विद्युत उत्पादनको अतिरिक्त जलाशययुक्त आयोजनावाट सिंचाई प्रणालि विस्तार तथा पर्यटन प्रवद्धन गर्न सकिने देखिन्छ ।

तालिका ५: नेपाल सरकारको बास्केटमा रहेका साना जलविद्युत आयोजनाहरु

क्र. स.	जिल्ला	आयोजनाको नाम	जल विद्युत उत्पादन क्षमता मे. वाट	वर्तमान अवस्था	कैफियत
१	गुल्मी	बडिगाड हाईड्रो पावर	७		
२	गुल्मी	छल्दीखोला हाईड्रो पावर	४.९६		
३	गुल्मी	अपर बडिगाड	५.०		
४	गुल्मी	हुक्दीखोलाहाईड्रो पावर	३.६		
५	गुल्मी	पानागाड खोला हाईड्रो पावर	१.२		
६	रोल्पा	बोझन खोला हाईड्रो पावर	२.०		
७	रोल्पा	चुरियागाड हाईड्रो पावर	२.८		
	रोल्पा	कालीगाउँ खोला हाईड्रो पावर	२.०		
८	रोल्पा	मादीखोला हाईड्रो पावर	३.६		
९	रोल्पा	सिवानखोला हाईड्रो पावर	४.९६		
१०	रोल्पा	लुङ्गीखोला हाईड्रो पावर	१०.०		
११	रुकुम	लहुखोला हाईड्रो पावर	४.०		
१२	रुकुम	सेर्पुदह हाईड्रो पावर	३०.१		
१३	अर्धखाँची	वाणगांगा हाईड्रो पावर	३.२		
जम्मामेघा वाट:			८४.४२		

नेपालमा बर्षभरि खपत हुने ऊर्जाको करिव ३ प्रतिशत मात्रै नविकरनीयविद्युतीय ऊर्जा खपत भैरहेको देखिन्छ र १० वर्षमा विद्युतको खपत प्रति व्यक्तीप्रति वर्ष हालको ११० किलोवाट-घन्टाबाट १५०० किलोवाट-घन्टा पुर्याउने नीति नेपाल सरकारले लिएको छ । राष्ट्रिय स्तरमा ५ वर्षमा ५००० मेघावाट र १० वर्षमा १५००० मेगावाट विद्युत उत्पादन पुर्याउने नीतिसंग तादाम्यता मिलाउन यस प्रदेशले ५ वर्षमा करिब ७५० मेगावाट विद्युत उत्पादन थप गर्नु पर्ने हुन आउछ र संभाव्यताको हिसावले यस प्रदेशमा जलविद्युतलाई विद्युत ऊर्जा उत्पादनको एक हिस्साको रूपमा विकास सकिन्छ ।

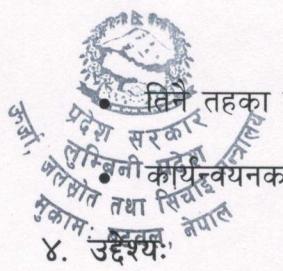
३. विद्यमान समस्याहरु

- प्रदेश भित्र भएका ऊर्जा सम्बधि आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको पूर्ण तथ्यांक प्राप्त हुन नसकेको ।
- प्रदेश तहमा नीति, योजना र कार्य पद्धति र समन्वयको संयन्त्र संस्थागत बन्ने क्रममा रहेको ।

५८२

भृगुलाल

११२८०८०
सचिव

१०१११ राता
संसद प्रतिवेदन

विनि तहका सरकार विच कार्यक्रमहरुच्छनौट तथा कार्यान्वयनमा समन्वयको अभाव रहेको ।
प्रदेश सरकार
लुम्बिनी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक ऐन, कानून, कार्यविधि, नीति, नियमको निर्माण भइनसकेको ।
जलज्ञात तथा सिंचन वेपाल
सुकाल वेपाल
४. उद्देश्यः

यस उज्यालो प्रदेशः लुम्बिनी प्रदेश अवधारणका उद्देश्यहरु देहाय अनुसार रहेका छन्:

- क. प्रदेश भित्र विद्युतको पहुँच नभएको क्षेत्रमा विद्युत सेवा विस्तार गर्ने,
- ख. लुम्बिनी प्रदेशका सम्पूर्ण जिल्लाहरुमा विद्युत विकासका आयोजनाहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गरि निर्माणको अग्रसरता लिने,
- ग. ऊर्जा खपत बढाउने कार्यक्रमहरु संचालनमा ल्याउने,
- घ. विद्युत प्रसारणको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने ।

५. कार्य क्षेत्र :

यस लुम्बिनी प्रदेश भित्र रहेका सबै स्थानीय तहहरु यस कार्यक्रमको कार्यक्षेत्र भित्र पर्नेछन्:

- आर्थिक, सामाजिक दृष्टिले पछाडि परेका सिमान्तकृत वा पिछडिएको क्षेत्रका समुदायलाई प्राथमिकता राखी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- नेपाल विद्युत प्राधिकारण वा अन्य निकायबाट विद्युत विस्तार नभएको वा आंशिक विस्तार भएको क्षेत्रहरु ।
- भौगोलिक विकटताका कारण विद्युत विस्तार हुन नसकेका वस्तीहरु ।
- न्यून घरधुरी भएका कारण विद्युत विस्तार नभएका दुरदराजका वस्तीहरु ।

६. कार्य अवधि:

चालु आ.व. २०७८/०७९ बाट कार्यक्रम सुरु गरि आगामी ५ वर्ष सम्ममा सम्पन्न गरिने लक्ष्यका साथ वर्षै देखि सुरु भएर पनि उज्यालो बन्न नसकेको पाल्पा जिल्लाको निस्दी गाउँपालिकाबाट कार्यक्रम कार्यान्वयनको सुरुवात गरिने छ ।

७. कार्य जिम्मेवारी र दायित्व

उज्यालो प्रदेश लुम्बिनी प्रदेशको कार्य जिम्मेवारी र दायित्वहरु देहाएअनुसार रहेका छन् ।

- “उज्यालो प्रदेश लुम्बिनी प्रदेश” सम्बन्धि प्रदेश तहको नीति, बजेट तथा कार्यक्रमहरु व्यवस्था गरि कार्यान्वयन गर्ने । साथै जिल्ला र स्थानीय तहविच आवश्यक समन्वय, सहजीकरण गरि मार्गदर्शन गर्ने ।

मान्दे

मान्दे

सचिव

प्रधानमंत्री राजा
प्रधानमंत्री राजा

उत्पादन तथा वितरण सम्बन्धि कार्यक्रमहरुमा निजि क्षेत्रको संलग्नतालाई प्रोत्साहित गर्ने ।
जल, लुम्बिनी प्रदेश विभाग
जल स्रोत तथा सिंचने वि.प्रा., स्थानिय तह तथा अन्य संघ सम्मिलित हुक्म योजनामा नपरेका स्थान तथा क्षेत्रहरुमा नयाँ
मुकाम: बुटवल, नेपाल

विद्युत लाइनको विस्तार तथा अन्य वैकल्पिक विधिबाट विद्युत सेवा प्रदान गर्ने ।

- विद्युत वितरण र सेवाको गुणस्तर तथा नियमनमा सहजीकरण गर्ने ।
- उर्जामा लगानी बढाउन निजि क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- विद्युत प्रणालीमा सुधार गरि विद्युतीय चुलोको प्रयोगमा अनुदान सहयोग दिई LPG को प्रयोग तथा खपतमा कमि गर्ने ।

८. प्रमुख कार्यक्रमहरु

उज्यालो प्रदेश निर्माणको लागि यस लुम्बिनी प्रदेश भित्र रहेका सबै स्थानीय तहहरुमा तपसिल बमोजिमका कार्यक्रमहरु योजनागत रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- प्रदेश भित्र सम्भाव्य जलविद्युत आयोजनाहरुको (जलासय समेत) पुर्व सम्भाव्यता र विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन गरि आयोजना निर्माण कार्य सुरु गर्ने ।
- प्रदेश भित्र विद्युत पहुँच नपुगेका वस्तीहरु वा समुदायमा ग्रामिण एंव सामुदायिक विद्युतकरण (काठको पोल विस्थापन समेत) गरि विद्युत विस्तारलाई दिगो बनाउने ।
- वायोडीजल उत्पादनकर्तालाई प्रोत्साहन गर्न अनुदान दिने ।
- संस्थागत सौर्य सिंचाई प्रणाली (कृषिमा व्यवसायिक प्रवर्द्धन), सौर्य खानेपानि लिफिटंग विस्तार तथा पुनर्स्थापना गर्ने
- घरेलु वायोग्यास (Waste to Energy) प्रणाली निर्माण तथा जडान गर्ने
- लघु तथा साना जलविद्युत आयोजना मर्मत सम्भार गरि ग्रिडमा जडान गर्ने
- विद्युतीय सवारी साधन (Electric Vehicle) को लागि चार्जिंग स्टेशन निर्माण गर्ने
- २५-२०० के.भी.ए.को ट्रान्सफर्मर खरिद तथा जडान गरि विद्युत प्रणाली सुधार गर्ने
- सुधारिएको चुलो (Improved Cooking Stove) जडान तथा तालिम प्रदान गर्ने ।
- सौर्य ऊर्जा प्रविधि (ग्रिडमा आवद्ध नेट मिटरिङ तथा अफ ग्रिड सौर्य ब्याकअप प्रणाली) जडान तथा प्रदेश भित्र विद्युतको पहुँच नपुगेको वस्तीहरुमा घरेलु सौर्य प्रणाली जडान र वस्तिहरुमा सौर्य सडक बत्ति जडान तथा मर्मत कार्य गर्ने

१६२-

३५८८८

सचिव

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
मुकाम: बुटवल, देपाल

संसदीय दृष्टि राजा

- प्रदेश भित्रका सार्वजनिक निकायहरूमा आवश्यकता अनुसारको इनर्जी अडिट तथा इनर्जी अडिट अनुरूप विद्युत प्रणाली सुधार गर्ने
- विद्युत प्रणाली सम्बन्धित उपभोक्ता तालिम एवं सिप विकास तथा अध्ययन अनुसन्धान भ्रमण
- प्रदेश भित्र सम्भाव्य (ग्रिडमा आवद्ध वा अफ ग्रिड) २० मे.वा. सम्मको जलविद्युत, सौर्य विद्युत आयोजनाहरू निर्माण गर्ने

९. संस्थागत संरचना

लुम्बिनी प्रदेश सरकार, उर्जा, जलश्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय अन्तर्गत ऊर्जा महाशाखा र मन्त्रालय मातहत रहेका सिंचाई कार्यालयहरूको “संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण” गरि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सहज हुनेगरी संगठन संरचना तैयार गरिनेछ ।

१०. बजेट व्यवस्थापन

चालु आ.व. २०७८/०७९ बाट सुरु गरिने यस कार्यक्रमलाई मन्त्रालयको उर्जा विकास कार्यक्रममा रहेको बजेट लाई समन्व्यानात्मक रूपमा लगानी गरिने तथा आगामी वर्ष देखि यसै कार्यक्रममा नै बजेट विनियोजन गरि योजनाको क्रमिक रूपमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिने छ ।

११. सम्भावित चुनौतिहरू

उज्यालो लुम्बिनी प्रदेश २०७८ कार्यान्वयन गर्ननिम्नानुसारचुनौतिहरू रहेका छन्:

- अन्तर सरकार, मन्त्रालय र निकायविच भरपर्दो समन्वय तथा परिचालनको वातावारण तयारगर्नु
- उज्यालो लुम्बिनी प्रदेश कार्यक्रम प्रवर्द्धनका लागि प्रदेश सरकार तथा स्थानिय सरकारको प्राथमिकता र आवश्यक वित्तीय श्रोत तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्ध, अग्रसरता र तत्परता अभिवृद्धि गर्नु
- राजनीतिक दल, नागरिक समाज, निजि क्षेत्र, सरोकारवालाहरूको सामुहिक प्रतिबद्धता, साझेदारी र सहकार्य कायम गर्नु
- श्रोतको उचित प्रबन्ध गरी संगठन संरचना तथा कर्मचारी व्यवस्थापन गर्नु

१२. अपेक्षित उपलब्धिहरू

- सम्पूर्ण तह तथा सरोकारवालाको संयुक्त सहभागितामा उज्यालो प्रदेश: लुम्बिनी प्रदेश, अवधारणाको वि.सं. २०८३ मा सम्पन्न हुनेछ,
- यस पश्चात उर्जाको खपत तथा उत्पादनमा सन्तुलन हुनेछ,

मा.प

मुख्यमन्त्री

“ ”
सचिव

- स्वच्छ उर्जाको प्रयोगले प्रदेशलाई उन्नत, सफा तथा सुविधामन्त्री लुम्बिनी प्रदेशको रूपमा विकास हुनेछ,
- यस कार्यक्रमलेकार्बन उत्सर्जनमा कमि तथा वनजंगल संरक्षणमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलनेछ,
- विद्युत सुविधाबाट वन्चित समुदायहरु लाभान्वित हुनेछन्
- प्रदेश भित्रका जनसमुदायहरुको स्वास्थ्य तथा सैक्षिक स्तरमा सुधार हुनेछ ।

२०७२/७/१०
मा. विद्युत राना
सदृश राना

dy (autm)

२०७२/७/१०
सचिव

४(६)